

Děvčátko Suomi

Meze
světové
bouře

4. vydání

Libor Konopka

DĚVČÁTKO SUOMI
(MEZE SVĚTOVÉ BOUŘE)

LIBOR KONOPKA

2024

**DĚVČÁTKO SUOMI
(MEZE SVĚTOVÉ BOUŘE)
LIBOR KONOPKA**

Text © Libor Konopka, 2024

Ilustrace © Miroslava Vrágová, 2024

Na obálce je použit detail z obrazu Eero
Järnefelta Raatajat rahanalaiset (1893)

V knize jsou jako barevné ilustrace použity

malby Eero Järnefelta Syysmaisema

Pielisjärveltä (1899), Auringonlaskun

jälkeen (1887), Haukat metsässä (1895),

Salon tyttö (1894), Leikkiviä lapsia (1895),

Mäessä (1895), Kesäyön kuu (1889),

Kevättalven aurinko (1893), Koivuja

(1884) a Raatajat rahanalaiset (1893)

Grafická úprava a sazba © Libor Konopka,

2024

Čtvrté, upravené vydání © Lukáš Vik,

2024

ISBN (EPUB): 978-80-7536-365-7

ISBN (PDF): 978-80-7536-366-4

„Ne za svět prosím, ale za ty,
které jsi mi dal...Otče svatý...“

Ježíš (Jan 17,9-11)

Předmluva

Spanilá čtenářko, laskavý čtenáři. Dovolte, abych úvodem knihy uvedl několik slov o jejím vzniku, stavbě a cílech. Před mnoha lety jsem si umínil vybudovat dílo, zasazené do půdorysu finských dějin. Nemělo však jít o pojednání vědecké, nýbrž ryze umělecké. To zdůrazňuji. V kulisách finského dávnověku jsem toužil zachytit prosté – a přitom tolik fascinující – lidské osudy. Jimi pak vyprávět příběhy, do nichž jsem vtěsnil vlastní úvahy o životě člověka jako takového. O jeho hodnotách, vazbách, směřování. Prostředky mi k tomu měly být verš a věta. Výsledný cyklus osmi novel, který máte před sebou, ukáže, zda se mé úsilí setkalo se zámyslem, či nikoli. Posouzení je koneckonců vždy na čtenáři – tedy na Vás.

Mám ovšem jedno doporučení: protože každý příběh je psán odlišnou formou, je docela snadno možné, že ten či onen nemusí každému – jak se říká – sednout. V takovém případě prosím neodkládejte

celou knihu a dejte šanci příběhu následujícímu, neboť je psán jinak (jednou humorně, jindy vážně, jednou veršem, jindy prózou) a dějově se předchozího nikterak nedotýká. Největší obavy mám z nepochopení hned první veršované novely Pirka, která je především dílkem hravým, záměrně se nevyhýbajícím některým historickým nepřesnostem nebo mnohdy zjevným anachronismům. Druhý příběh se už nese v zcela jiném, vážnějším duchu. Jak jsem napsal, ambicí díla není přesné postižení dějinné pravdy (přestože hlavní obrysy finské historické scény se drží skutečných reálií), jeho ambice je – troufám si neskromně říci – vyšší (viz výše). Jestli se mi podařilo ji alespoň částečně naplnit, posudte Vy. Mně na tomto místě nezbyvá, než Vám upřímně popřát příjemnou četbu.

Autor

DĚVČÁTKO SUOMI

Jsme modří – jako nebesa

Jsme bílí – jako čistota

Jsme Finové – jako naschvál

Finové. Malý, přibližně pětimiliónový národ na severovýchodě Evropy. Pro mnohé výborní hokejisté, běžci na lyžích a notoričtí opilci. Ale jací jsou doopravdy? Národ, z něhož vzešli takoví lidé jako Lönnrot, Runeberg, Snellman, Edelfelt, Schjerfbecková, Järnefelt, Sibelius, Gallén-Kallela, Mannerheim, Simberg, Sillanpää, Ryti, Nurmi, Aalto, Waltari, Janssonová, Linna, Mukka, Kaurismäki a mnozí, mnozí další, přece nemůže být považován za společnost alkoholiků. O Finech se říká (dost možná právem), že jsou nejsmutnějšími lidmi na světě – snad právě proto tolik pijí. O jejich pesimismu (či empirismu?) leccos vypovídá fakt, že jejich vlastní řeč nezná budoucí čas. Jako by se s ním příliš nepočítalo. Co bylo, bylo. Co je, je. Dál myslet netřeba. Tato slova jsou pochopitelně myšlena s nadsázkou, ale za zamyšlení stojí. A tím se dostáváme k dalšímu příznačnému rysu Finů – jejich pro laiky nepochopitelné „žvatlavé“ řeči, plné přehlásek, složenin a přípon. Ano, je to jazyk výrazně odlišný od všech ostatních

evropských řečí (s výjimkou estonštiny a vzdáleně maďarštiny), ale kdo mu jednou přijde na chuť a seznámí se alespoň povrchně s dějinami a kulturou Finska, přestane si Finy dobírat a začne si jich naopak vážit. Jejich cesta, započatá dávno před narozením Krista kdesi za Uralem (podle kalevalských zpěvů tomu ovšem bylo jinak), přes příchod do dnešní vlasti, dlouhé soužití se Švédy a stoleté ruské područí, až k vlastní samostatnosti, několikrát těžce hájené, nebyla snadná a stála tento nepočetný národ hodně krve a potu. Zato jeho páteř zůstala rovná.

Finové svou zemi nazývají pannou. Pannou Suomi. Dnes. Já Vás ale zvu do časů mnohem dávnějších, do dob, kdy Suomi byla teprve děvčátkem. Necháte-li mne, stanu se Vám tichým průvodcem od jejího útlého dětství až k dnešní zralé plnoletosti. Umožním Vám pozorovat růst toho zpočátku trochu divokého děvčete z intimní perspektivy – jednou očima kmenového vůdce, jindy zrakem mladé matky, evan-

gelického kněze, básníka, vojáka... Všemi těmito tvářemi pulzuje jeho tep, všemi těmito tvářemi prochází jeho dech. Prostřednictvím smyslů těch všech mnohé prožilo a mnohé vidělo – a snad právě proto časem ztratilo potřebu řeči. Nechejme je tedy vyprávět svůj příběh beze slov – pouze skrze životy svých lidských buněk. Nechejme je vyprávět neobyčejné životy obyčejných Finů...

Abychom jim ale byli schopni naslouchat, musíme si alespoň stručně povědět o dějinách Finska jako takového. Nuže:

Samotný původ Finů je obestřen tajemstvím. Obecně se soudí, že do své dnešní vlasti přišli okolo počátku letopočtu, nicméně existují i názory, že se tak stalo o celé půltisíciletí dříve. Nakonec je beztak lhostejno *kdy*, hlavně že došli. Stejně se dnes nedopátráme, jestli přišlo všech devět rodin najednou, nebo po etapách. Vyjasněna není ani otázka *odkud*. Převažuje domněnka, že jejich – spolu s Estonci a Maďary – dávnou pravlast nutno hledat v oblasti pohoří Uralu. Kloním se k tomu také. Důkazy máme sice jen nepřímé – a vazby mezi nimi leckdy pokulhávají –, zato dvojího druhu: kulturní a jazykové. Ural splňuje obé. Je to nejbližší oblast, kde se více vypije než sní, a nedomluvíte se. Naproti tomu odmítám konstrukce některých klimatologů, že počátky finského osídlení souvisejí s ústupem pevninského ledovce. Pro mě představa Finů, které se štěrkem unáší ledovec ze země zaslíbené

kamsi na sever, aby cestou vyložil Maďary a Estonce – je neobhajitelná, třebaže jí nahrává vertikální severo-j jižní rozmístění ugrofinské populace na evropském kontinentu.

Do doby počátků vikinských výprav – tedy 9. století – nevíme o Finěch zhola nic (samozřejmě, pomineme-li ústně tradovaná vyprávění, sebraná a písemně zaznamenaná E. Lönnrotem v tzv. karelofinském eposu – Kalevale). Teprve za časů nájezdů švédských varjagů podél jižního finského pobřeží, jež byly po řekách Volchovu, Dvině, Volze a Dněpru směřovány k bohatým krajům Byzance, se z historické mlhy na okamžik vynořilo několik finských siluet. Mnozí Finové se jistě těchto napůl obchodních a napůl loupežných podniků zúčastňovali přímo ve švédských řadách. Varjagové pak stáli u kolébky uskupení, které lze snad již po roce 862 odvážně nazvat Ruský stát. (Ten si ostatně od svých severských zakladatelů udržel obchodně-loupežný charakter dodnes.) Z finských jazykových kořenů historikové odvozují

i samotné slovo Rus. Většina finského obyvatelstva se ovšem ozbrojených mořeplavců bála a v zájmu vlastního bezpečí raději opouštěla domovy na pobřeží. Následkem vynucené migrace pak konečně docházelo k souvislejšímu osídlování vnitrozemské bažiny. Zde Finové přivykali náročnému zemědělskému způsobu života na vyklučených mýtinách – a když to vzdali, rychle přivykli novému podomácky vyráběnému alkoholu. Vymrzlou půdu dále bezvysledně obdělávaly výhradně ženy, neboť péče o lehkovážně pořízené potomky je zbavovala možnosti pohybu, zatímco veškerou skutečnou obživu – neřku-li bohatství – zajišťovali bujaří muži. Prostředkem se jim stal lov.

První konkrétnější vhled do finských dějin nám přináší až legenda o vraždě biskupa Henrika z 12. století. Z ní se dovídáme, že – pravděpodobně v rámci švédské kampaně za pokřtění a tudíž politické podrobení Finska – byl při své misijní cestě na zamrzlém jezeře Köyliönjärvi (čti jak chceš – to se stejně přecíst nedá) zavraž-

děň švédský biskup Henrik jistým Lallim poté, co jej zmíněný odmítl pohostit. Jinak řečeno: dobře vypapkaný kulaťoučkový mnich a jeho okupační družina dostali chuť (snad i hlad – nevíme) a zlý finský sedlák, ohryzávající tu zimu kůru nejedné borovice, nejenže nevyplnil jejich tajná přání, ale – po vystupňování sporu – dost možná arogantního vůdce výpravy dokonce přetáhl sekerou. Proto je od té doby chudák (svatý) Henrik všemi Finy milován a považován za patrona země.¹

Nicméně – pokud ne tato – následné křížové vpády švédských vojsk si novým učením Finy brzy získaly a naučily je západním způsobům milosrdenství tak dokonale, že je tu a tam zatoužili na oplátku křtít sami Finové. Tyto odvetné údery se ale dlouhodobě neujaly natolik, aby byly k něčemu užitečné. Západ a střed Finska nezvratně nabral švédský kurs. Jinak tomu bylo na východě – v Karélii. Tady se o něco podobného pokoušeli Rusové, ovšem v hávu pravoslaví. I zde časem invaze křesťan-

1 Kde je asi dnes?

ských hodnot triumfovala – třebaže zpočátku agresory překvapil houževnatý odpor Finů, svědčící o faktu, že je jim přinášené milosrdenství – byť v nekatolické podobě – již známo. A tak bylo raně středověké Finsko násilně rozděleno do švédské a ruské zájmové sféry. Budoucnost měla ukázat, jak významně už tenkrát oba mocenské póly formovaly finskou duši. Ve zkratce lze říci, že Švédové dali Finům správní organizaci a západní právo a Rusové frontovou linii.

Poté, co vyšly křížové výpravy z módy, nazrál konečně čas ke stabilizaci země. Postupující kolonizace švédských osadníků ještě více upevňovala kulturní a obchodní pouta mezi oběma národy, než – vyšla z módy i vládnoucí švédská dynastie. Říšské moci se chopili němečtí Meklenburkové a bylo zase dusno. Naštěstí pro Finy – v nejméně příhodnou dobu. Rostoucí daňová zátěž a nevybíravé metody výběrčích zažehly ve vyčerpaném obyvatelstvu doutnající kapitál hněvu, po léta ukládaný drobnými ruskými střadateli.

Zemí se rychle šířila vlna živelného odporu. Naštěstí pro Němce – dříve, než si drobný ruský střadatel zvykl na novou banku. Situace využil švédský šlechtic Bo Jonsson, který během několika let skoupil veškeré meklenburské državy ve Finsku a dal jim znovu jednotný obrys. Švédská orientace země byla zachráněna a Finové mohli s nadějí vykročit vstříc dalšímu dějinnému průšvihů.

Tím se stalo začlenění Švédsko-finské říše do tzv. Kalmarské unie v roce 1397. Pravdou je, že to tak trochu Finové sami spískali, což jim pak Švédové dlouho nemohli zapomenout. Za čas si ovšem svou chybu uvědomili a dlouho pak nemohli Švédům zapomenout, že na něco tak hloupého jako „*tato unie*“ vůbec přistoupili. Zpočátku se zdálo, že nové uskupení bude pro své členy – Dánsko, Norsko i Švédsko-Finsko – užitečné jak hospodářsky, tak vojensky. Dokud se překvapivě nezjistilo, že je jak hospodářsky, tak vojensky užitečné pouze jejímu hegemonu – Dánům. Finové to pochopili a po několik

desítek let měli Dány výrazně raději než vyčpělé Švédy, kteří jim „*už beztak neměli co nabídnout*“. I Dánové to pochopili a pod záštitou unijních zájmů navýšili laťku finské autonomie. Nicméně aby mohli dosáhnout jednoho ze svých hlavních cílů, jímž bylo ovládnutí baltského obchodního prostoru, museli vynakládat nemalé prostředky k vedení válek proti konkurenčním městům hanzy. Bylo tedy potřeba vybrat více peněz na daních – a ty se platily i ve Finsku. Mezi věčně napruděnými Švédy došlo v roce 1434 k mohutnému povstání – což se víceméně čekalo –, a někteří Finové se ze zvyku přidali – což se nečekalo. Povstání bylo potlačeno a jeho švédský vůdce s nápaditým jménem Engelbrekt Engelbrektsson zavražděn. Když byl následně Dány popraven i jeho finský přívrženec Erik Puke, vzbouřená finská selská komunita v provincii Satakunta uznala svou ideovou pomýlenost a svého vůdce Davida jednomyslně prohlásila za šíleného. Záda se ohnula, ale krky zůstaly celé. Do Finska se vrátil mír, ovšem dánská

důvěra byla otřesena. Následky se měly ukázat s nástupem nového panovníka unie Kryštofa Bavorského, který – v obavách z dalšího ideového pomýlení Finů – odmítl ponechat východní výspu skandinávského bloku pod autonomní správou jediného muže a politicky ji rozdělil na západní a východní část. Západ Finska se sídlem v Turku měl na starosti zásobování Stockholmu; Východ, vedený z Vyborgu, byl odpovědný za bezpečnost hranice s Ruskem – tedy de facto: aby Západ do budoucna neměl na starosti zásobování Novgorodu.

Nestalo se. Novgorod měl mít záhy dost vlastních starostí – a nakonec byl pohlcen rozpínavou Moskevskou říší. Rusy „mírnější“ tak Finům za humny vystřídali Rusové „opravdu vzteklí“. V Kalmarské unii se zatím taky děly věci. Švédové měli dánských králů dávno plné zuby a jejich decentralizační snahy rok od roku sílily. Swexit (v dánských pramenech komolený jako Swexitus) visel ve vzduchu. Finské sympatie nehořely pro žádnou ze stran,

protože čas ukázal, že obě stály za houby. Když ale v čele unie stanul dánský král Hans, který se švédským partikulárním snahám postavil spojenectvím s nemravnou Moskevskou říší – měli Finové jasno: „*To je náš konec.*“ Jakmile hořkou novinu strávili – a vystřízlivěli –, vzaly si v jejich středu slovo samozvané otázky: „*Vezmou nás Švédové na milost?*“ – a: „*Na koho to hodíme?*“ Finská náruč i brány jejich hradů se opět otevřely dávným bratřím.

Dvacetileté boje mezi dánskými unionisty a švédskými poblouzněnci, které mimochodem významně spolufinancovali právě Finové, skončily šťastně pro Rusy, neboť unie opravdu padla. Skandinávská ponorka propustila stísněnou posádku do domovského přístavu a dánsko-švédská nenávist se po stušestadvaceti letech svobodně nadechla. Na švédský trůn po řadě odbojných regentů konečně dosedl domácí král – Gustav Vasa. Švédský lid jásal nad novým uzurpátorem a finský dělal opičky na odvěkého nepřítele z východu. Nadchá-

zela doba velkých vládců a revolučních myšlenek – doba renesance a reformace.

Vláda Gustava Vasy započala roku 1523 a hned zpočátku byla poněkud atypická, neboť krále-osvoboditele se neslušelo ptát na volební program – alespoň ne před volbou. A brzy se zjistilo, že to byla chyba. Nový vladař renesančního typu totiž nechtěl svěřenou říši jako monarchii, ale spíše jako firmu. Když se dozvěděl, kolik panství v zemi vlastní konkurence – katolická církev –, usoudil, že je to „zbytečně hodně“. V celém Švédsku-Finsku uzákonil jako jedinou přípustnou věrouku tehdy moderní luteránství a katolíkům od majetku ulehčoval, jak jen dovedl, dokud se „zbytečně hodně“ neztenčilo na „*tak akorát – na chleba*“. „*Církev má být chudá,*“ tvrdil idealisticky a nekřesťansky bohatl. Zlatý důl vytušil i ve Finsku. V obrovské neosídlené – a tudíž nezdaněné – lesní ploše cítily nozdry šelmy perspektivu pravého bohatství. Stačilo jediné – vymýtit a osídlit. Jenže Finové byli a jsou tvrdohlaví mezci. Věděli, že na konci duhy není

poklad, ale zase bažina. Nepřesvědčily je laciné sliby ani nepřiliš laciná demonstrace síly. Nátlaku podlehli, až když švédští vojáci začali z východofinských hvozdu sbírat hraniční kolíky. Vasa uznal, že zvítězil, a ztratil zábrany. Brzy přesídloval celé vesnice – na sever, na západ, na východ i na jih. Přestože byla migrace řízená, mnohdy docházelo ke zmatkům. Je znám případ, kdy byla osada vyslána z jižního pobřeží země – na jih. Incident se naštěstí udál v zimě a ze zamrzlého Finského zálivu do Stockholmu opravdu přicházely daně v podobě rybích úlovků (až do jara). Po krátké rusko-švédské válce se v roce 1555 král dokonce osobně vypravil na inspekční cestu k východní finské hranici, kde údajně – unešen úspěchem své migrační politiky – na jednom z míst radostně poznamenal: „*Pěkně vypálená mýtinka!*“, načež jej finský důstojník lakonicky opravil: „*Náš hrad, milosti.*“

Leč i jeho vládu Finové přežili. V roce 1560 nastoupil na švédský trůn jeho první syn – Erik. A to už byl vyšší level. Chvíli

sice trvalo, než se zbláznil, pak ale pojal nezdolnou touhu „ztracená léta“ poddaným beze zbytku vynahradiť. Našťestí se malicherně pohádal s mladším bratrem, finským vévodou Janem, o královský trůn – a druhý Vasa byl ze hry. Tou dobou se však přiosťrovalo napětí s Rusy (pod novým carem s mnohoslibným jménem Ivan Hrozný) a Finové si nemohli dovolit čekat, kdy se zblázní další Vasa. Stalo se však něco horšího. Zbláznil se Ivan, poslal si do Stockholmu poselstvo pro švédskou královnou – která se mu prý taky líbila –, a Finové byli zase v troubě. Válka trvala pětadvacet let a když nic jiného – alespoň vynesla Finsku posun hranice dále na sever. Jan sešel věkem, ale zásoby Vasů se netenčily. Na řadě byl další Gustavův syn – Karel. Tou dobou již Švédsko hospodářsky vzkvétalo, zejména díky exportu železa a mědi. Za Karlovy vlády se navíc naskytlá nečekaná příležitost rozšířit odbytiště vyvážených komodit směrem na východ. V Rusku vymřela po mnoho staletí panující dynastie Rurikovců a uprázdněný carský trůn

lákal nejednoho samozvaného uchazeče. Švédové nechtěli zůstat stranou a ze zahraničně-politických důvodů podporovali jednoho z nich – Vasilije Šujského. K posílení „předvolební kampaně“ svého favorita vyslali do Moskvy dokonce početné vojsko, ale s pádem preferencí Šujského poklesla i výmluvnost švédských zbraní. Soldateska se vrátila do Stockholmu notně posekaná a bez výzbroje, z čehož bylo zřejmé, že Rusové vykazují nesrovnatelně větší zájem o švédský kov, nežli o politický názor. Nicméně protože lukrativní pozice cara zůstávala nadále neobsazena, odhodlal se Karel k nezvykle velkorysému činu. Nabídl Rusům – dnes bychom řekli – zvýhodněný balíček mědi, železa a Vasy. I tentokrát byl ovšem odmítnut. Ambiciózní pokus rozšířit exportní sortiment do zemí střední a východní Evropy o nadbytečné Vasy vedl k úspěchu pouze v Polsku. To už se ale evropské klima ochlazovalo ke střetu, který dnes nazýváme třicetiletou válkou (1618–1648) – a na švédsko-finský

trůn usedal Karlův syn Gustav II. Adolf, doma známý jako Gösta Křivonoska.

Tento voják tělem i duší záhy pochopil, že kdo v celoevropském konfliktu zaváhá, druhou šanci už nedostane. Nadšeně zaútočil na Livonsko (dnešní Lotyšsko), a když je dobyl a zjistil, že jeho říše zábořem zchudla, obrátil agresi do Prus. I zde Švédové snadno zvítězili a, věrni přísloví „s jídlem roste chuť“, dále táhli střední Evropou – odevšad, kde došlo jídlo nebo domorodá trpělivost. Podstatnou součást Adolfových vojsk tvořily i pluky naverbovaných Finů, jimž se říkalo hakapelité², a jež si na sklonku 19. století dodatečně vydobyly děsivou pověst. Skutečný věhlas těchto válečníků, kteří už s ohledem na geografickou polohu a klima mateřské země vlastně ve válce neměli co ztratit, byl

2 Obecně se udává, že slovo hakapelité bylo odvozeno od bojového pokřiku „Hakkaa päälle!“ – tedy „Bijte je po hlavách!“. Objevily se však i teze o jiném původu jména, například ze složeniny slov „Hockey peli“ – tedy „hokejová hra“. Snaha dokázat, že Finové s sebou do střední Evropy přivezli hokej (dříve než jej údajně vymysleli Kanadáné), ale pokulhává na faktu, že sami Finové označují lední hokej slovem „jääkiekko“.

zřejmě vystavěn na jejich nejznámějším činu – mistrném rabování strahovského kláštera.³ K důležitým změnám ovšem po nenadálém skonu Gustava Adolfa v bitvě u Lützenu došlo v samotném Švédsku. Tehdy teprve šestiletá následnice trůnu Kristina pochopitelně vládnout nemohla, proto ji dočasně zastoupila pětice regentů. Když pak princezna v roce 1644 konečně dosáhla plnoletosti a stala se královnou, ukázalo se, že dvanáctiletý odklad korunovace její vladařské schopnosti nikterak nepoznamenal. Ve zkratce lze říci, že tato „holka žluč a mlíko“ během pouhých deseti let rozebrala a rozprodala zděděné království šlechtě na součástky, neboť si chtěla užívat života v jeho plném lesku. Naštěstí v roce 1654 dostala rozum (nebo jej ztratila úplně) a vzdala se koruny ve prospěch svého bratrance, švédským ději-

3 Švédsko-finské bojůvky ve střední Evropě nechvalně proslavila rovněž nebývalá spotřeba rekvírovaného alkoholu (pána severočeské Kostí v roce 1639 po vyhnání okupační švédské posádky uvádělo množství vojáků vypitého piva „v hněvný úžas“, jak z dobové korespondence cituje ve své Knize o Kostí historik J. Pekař).

nám známého pod pseudonymem Karel X. Gustav.

Nový král z nové dynastie nastoupil starou osvědčenou cestu vlády – válku. Jeho mužský předchůdce Gustav II. Adolf započal agresi na východě, pokračoval na jihovýchodě a ztroskotal na jihu. I řekl si Karel, že pootočí hodinovou ručičku na mapě Evropy o krok dále – a vpadl na jihozápad, do Dánska. A jak čas utíkal, stihnul se podívat i na západ, do Norska. (Při tom všem ovšem nezanedbával ani pro Finy tak důležité Rusko.) Obecně lze říci, že na budku dostal všude, ale nenačalý skon milosrdně ušetřil jeho naděje na vítězství věčně živé. Naděje jeho poddaných takové štěstí neměly. Karlův syn a nový král – budoucí Karel XI. – dosud žvýkal cumel a k výkonu královského poslání se tedy nejevil způsobilý. Vláda složená z regentů, kteří jej v době nezletilosti zastupovali, učinila moudré rozhodnutí uzavřít na všech frontách mír a ve zbývajících letech se věnovat více sobě než království. Když Karel XI. konečně dospěl

a převzal moc v zemi, frčel v Evropě nový vladařský styl – absolutismus. Podmínky mu přály také ve Švédsku – a Karel se módě podvolil. Zavedl několik reforem, z nichž nejmenší popularitu si získala tzv. redukce, což nebylo nic jiného než opětovný zábor šlechtické půdy, kterou tak velkoryse rozprodala královna Kristina. Novinka byla důsledně aplikována a mezi panstvem přestával absolutismus tolik frčet. Králův nástupce Karel XII. to nechápal a, věren liberální výchově svého otce, věřil ve svou všemohoucnost snad až příliš. Při korunovaci si v pouhých patnácti letech na hlavu sám nasadil královskou korunu (mimoděk tak inspiroval jistého Napoleona), aby následně všem ve své říši ukázal, čeho je schopno rozmazlené dítě, přijde-li zadarmo k moci. Jeho hry na vojáčky, při nichž padlo mnoho Švédů a ještě více Finů, vydobily mladému králi ve Švédsku punc chrabrého vojevůdce a ve Finsku dalšího švédského blbce. Vždyť jeho dobrodružné tažení na Moskvu skončilo nejen vlastním zajetím (z něhož pak

ještě dobrodružněji uprchl), ale co hůř – mnohaletou a neskutečně trýznivou ruskou okupací Finska. Ať už bylo hodnocení krále pravdivější očima Švédů, nebo Finů – respektive ať už v roce 1718 život Karla XII. ukončila nehoda, nebo atentát⁴ –, odešel spolu s ním i říšský absolutismus. A kdesi v dáli – za léty kruté ruské svévole – se Finům rýsovaly rádobý-nadějné vyhlídky tzv. „doby svobody“.

Po smrti Karla XII. spadla svrchovaná moc ve švédsko-finské říši do klína nebožtíkově sestře Eleonoře Ulrice, kde ji o rok později vypátral nový nápadník Fridrich Hesenský – a už ji nedal z ruky (rozuměj: tu moc). Vládl moudře, neboť musel. Po zkušenostech s přežilým absolutismem dostal od říšského sněmu jasně na srozuměnou, že novým panovníkem se stane teprve tehdy, podepíše-li Zemské zřízení (ústavu), jež mu jakoukoliv faktickou moc v zemi odnímá ve prospěch říšské rady – světe div se, sestavené ze zástupců říšského sněmu. Fridrich souhlasil a ve Švéd-

4 Kde je asi dnes?

sku se poprvé v historii objevil primitivní dědeček parlamentu. Že se tím nic nevyřešilo, víme dnes taky. Politická elita se hned zkraje rozdělila do dvou partají, které se lišily zejména názory na směřování zahraniční politiky. Jedni tvrdili, že chce-li země odolat sílícímu Rusku, musí své příští kroky napevno spojit s dobře obutou Francií; druzí – a mezi nimi většina Finů – věřili v záruku budoucího bezpečí (...jak to říci slušně...) ukrytou v konečnicku samotného ruského medvěda. Ti první se po vzoru typických pokrývek šlechtických hlav nazývali „klobouky“, druzí byli oněmi prvními posměšně nazývaní „nočními čepci“. Noční čepce byly možná krapítek zbabělé – zato vládly. V jejich čele stál bezmála dvacet let finský rodák Arvid Horn, jenž se stal jakýmsi symbolem oné balanční éry mezi ztrátou sebeúcty a ztrátou vlasti. Když ale noční čepce začaly vonět zpracovaným obědem přežraného medvěda víc než se dalo udýchat, vláda padla a u kormidla ji vystřídala rivalka z řad „klobouků“. A hrdý šlechtic prahl nikoliv po ús-

tupcích, nýbrž po vendetě. Myšlenka odplaty Rusům získala na síle a brzy i na životnosti. Finové trpěli sebevražednými ambicemi odjakživa – a v nadsázce dokonce sami říkají, že od každého z nich se alespoň jeden pokus za život očekává –, ale kolektivní měřítko švédského návrhu zaskočilo i je. Co naplat, mlčený odpor zůstal oslyšen. V roce 1741 tak Švédové s Finy v zádech znovu a nepoučitelně vpadli do Rusi, načež Rusové znovu a rutinně dva roky okupovali Finsko. Carevna Alžběta využila situaci a poprvé do vyčerpané finské duše zasela semínko pochyb, kdože to s ní vlastně myslí upřímněji – když Finům vzkázala, že jim za jistých podmínek (například zradí-li Švédy) dopřeje v ruském objetí určitou míru státní samostatnosti. Její sliby byly sice slavnostně odvolány záhy poté, co Finové složili zbraně, nicméně kvetoucí pochyby už ve finských duších neuvadly. Prozatím však k odchodu „*dočasně pobývajících*“ ruských vojsk z Finska postačil švédský souhlas s carevnou jmenovaným pretendentem švédské-

ho trůnu, shodou okolností jejím příbuzným.

Tento Adolf Fredrik si ale na svou korunovaci musel osm let počkat. Do své smrti byl právoplatným vládcem švédsko-finské říše nadále král Fridrich. Oficiálně. Fakticky o chodu státu – jak víme – rozhodovala říšská rada. „Klobouky“ a „noční čepce“ po prohrané válce s Ruskem měly opět napilno, neboť dusné bezvětří nad Finskem hrozilo kdykoli novou bouří. Navíc sami Finové působili po přestálých utrpeních a nekonečných bojích natolik odevzdaně, až by jeden řekl, že je jim jedno, která hlava pomazaná vojensky přivine jejich zemi do své láskyplné náruče. Popravdě řečeno, Švédové v těch časech měli co dělat, aby podmaněné bratry udrželi v naději, že *„brzy bude líp. Rány se zhojí – a pak jim to s vašimi dorůstajícími pluky vrátíme!“* Morálku Finů ale nepozvedly lákavé sliby, nýbrž výstavba opevnění. (To byla ze švédské strany poměrně riziková investice, protože se mohlo snadno stát, že nové pevnosti budou zakrátko

sloužit k obraně východního Finska proti nim.) Finům se hrady líbily a záhy uvěřili, že – když nic jiného – jejich přítomnost v okolí sníží ruský turistický ruch a finanční náklady na jejich stavbu pocítí neblaze i „švédští přátelé“, jejichž kasu měla v očích Finů každá nová hradba a každá nová věž významně zabolet. Megaprojekt Velké finské zdi byl ale Švédskou korunou odmítnut jako nadbytečný a finské berně jako vzestupné finské náladě naprosto nepostačující významně navýšeny.

Po nástupu Adolfa Fredrika na švédský trůn se vláda začala více obírat ekonomikou, již se rozhodla přizpůsobit merkantilním principům. „Klobouky“ a „noční čepce“ se měly o čem dohadovat a nikdo (s výjimkou několika despotů okolních říší) si ani nevšiml, že královská moc v zemi je vinou stávajícího Zemského zřízení tak slabá a nemohoucí, že sám panovník není schopen rozhodnout o případném vypovězení války, a „klobouky“ se s „čepicemi“ nikdy nedohodnou. To zmíněným monarchům evropských mocností

se švédská ústava líbila natolik, že ji považovaly přímo za vzor kýženého politického pokroku – pakliže nepřekročí jejich hranice – a všemožně se snažili severskou parlamentní anarchii podporovat, ať už úplatky nebo výhrůžkami. Mezi ty druhé můžeme počítat například první dělení Polska v roce 1772.

Finům, obávajícím se možného prvního dělení Finska v roce 1773, tak nakonec šťastně přihrál sám osud. Adolf Fredrik zemřel a u moci jej vystřídal jeho syn Gustav III. A ten měl o formě své vlády vlastní představy. Zosnoval puč a – dobrá věc se podařila: nový monarcha vyměnil dosavadní Zemské zřízení za despotickou chartu. A co víc – pod heslem: *„Rusové chtěli do ústavy kecat nám, teď jim nadiktujeme my tu jejich!“* počal osnovat útok na Ruskou říši. Finové věděli své a ihned pochopili, že pokud k válce opravdu dojde, brzy jim budou Rusové diktovat nové hranice. Řešení zoufalé situace našli ve zradě – *„Trhnem se! Rusko nás tak jako tak spolkně, ale když to bude dobrovolně,*

carevna nám to přičte k dobru. I když je to husa.“ Jenže finské separatistické snahy přerušila turecká agrese právě proti Rusům. Gustav III. využil příhodné konstelace a vletěl Rusům do zad. Námořní bitva, již se Finové ve švédské flotile chtíce nechtíce účastnili, měla být přede hrou pozemní invazi – ovšemže za předpokladu švédského vítězství. Nestalo se. Plichta přivedla odrbané švédsko-finské lodě zpátky do domovských přístavů a finskou šlechtickou delegaci s *omluvenkou* k carevnině nohám („*i když to byla husa*“). Emoce nakonec uklidnil až vydařený atentát na švédského vladaře.⁵ Celkově lze říci, že ve Finsku Gustava III. příliš rádi neměli, neboť pro malý národ představoval podobné nebezpečí jako neštovice. Jednou věcí si v průběhu let Finy přece získal – svou láskou k Francii. Švédský monarcha obdivoval francouzskou kulturu, ale ještě více její politické uspořádání. (Francouzský král Ludvík XVI. byl pravým absolutistou, který mohl v podstatě vše.) Kultura

5 Kde je asi dnes?

vzdálené země Finy neoslovila, příklon svého vladaře k povaze její moci však houfně přejali v červenci 1789⁶.

Po neoblíbeném panovníkovi nastoupil vládu – jak jinak – další neoblíbený. Gustav IV. Adolf byl konzervativec ze zásady, jinak bez zásad. Měl své názory, svou víru a svou královskou legitimitu. Kdo je neuznával, byl nepřítel. A ten se brzy vynořil – ze země bouří: Francie. Jakýsi Bonaparte, nárokující si půlku Evropy! Aby si tak časem přikvačil i pro švédskou korunu! Napoleon si Švédů dlouho nevšímal, protože žili daleko a tiše. (Ani o Finy se nezajímal a – pokud s tím nezačal na Svaté Heleně – při tom zůstal). Gustav IV. Adolf se na oplátku z trucu nezajímal o Napoleona. Pro jistotu však nechal podvrhnout několik evropských map, v nichž švédskou část Skandinávského poloostrova pokrývají husté lesy a výrazný nápis: „*Zde jsou lvi.*“ Bohužel, každý plán je v pravém dolním rohu opatřen signaturou:

6 Tehdy ve Francii proběhla slavná revoluce, při které se vlády zmocnil prostý lid.

„*Vytištěno ve Švédsku*,“ kterážto může u bystřejšího pozorovatele vyvolávat jednu nepříjemnou místně-příslovečnou otázku. Napoleon měl jednu slabost – touhu po dobytí Anglie. Přibližně v roce 1805 – po výprasku od Nelsonovy flotily – pojal úmysl Angličany vyhladovět, či alespoň hospodářsky podrazit. V roce 1807 byl již plán způli realizován, zbývalo přesvědčit Rusko, Dánsko a Švédsko, aby se přidaly. Vůdčí motivací jim měla být přátelská pohrůžka silou. Ruský car po několika těžkých porážkách volání francouzského císaře vyslyšel, stalo se tak při osobní schůzce obou mocnářů v Tylži. Zde také slíbil, že přesvědčí i Švéda, vždyť koneckonců Bonapartův argument zní velice rozumně. Jenže nepřesvědčil. Přesvědčil jej až domácí puč. Ne všichni Švédové sdíleli Gustavova politická přesvědčení a málokterý Švéd toužil sdílet útulnou světličku s potulnou ruskou soldateskou, často „*nepřirozeně veselou*“. (Jistou úlohu se hrávala rozdílná kulturní prostředí: zatímco střídmi Švédové konzumovali alkohol

výhradně „na zdraví“, Rusové „na šrot“. Finové tak nehostinní nebyli – měli k Rusům kulturně-historicky blíž a nad sklenkou pálenky rychle mizela zášť i potřeba znalosti řečí, mateřskou nevyjímaje.) Věc národa nakonec vzali za svou „okřídlení“ generálové Adlersparre a Adlercreutz a ti už se postarali, aby vzala za své také Gustavova vláda. Puč proběhl v březnu 1809, tou dobou již ale ze skandinávské střechy celý rok ulupovali perníček Ivánek a Mášenka – a do finské strany chalupy notně zatékalo. Přebírat ve Stockholmu, spojený s nastolením nového vladaře Karla XIII., tak vlastně jen kodifikoval reálné poměry a definitivně přetl finské kocábce švédská kotevní lana, ponechávaje její plachty plně v moci studených východních větrů. Finsko připadlo Ruské říši.

Začala nová etapa. Na zemském sněmu, který se sešel 25. března v Porvoo, odpřísáhli Finové věčnou věrnost dalšímu panovníkovi (tentokrát ruskému caru) a na oplátku si od nového „tatička“ nechali posvětit stávající ústavu. Ten tak velkoryse

učinil, aniž by se zabýval podružnými přežitky v ní obsaženými – třeba formulkou, že „*nejvyšším velitelem finského vojska je švédský král*“. Báťuška car Alexandr I. a jeho lidé zatím stavěli ohrádku reálné finské moci. Prvním krokem, který je v podobných situacích všeobecně považován za tutovku, bývá porcování kompetencí samosprávy podrobené („*osvobozené*“) země. Rusové nebyli amatéři a přestože Finům slíbili autonomii, zapomněli k ní přiložit finský manuál a některé nezbytné součástky. Tak se stalo, že hlavním politickým orgánem národu v nevyžádané medvědí houni byl ustanoven Finský carský senát (do roku 1816 nesl jiný název – ale ještě horší) v Helsinkách a Výbor pro finské záležitosti v Petrohradu. Sami asi cítíte, že ona souřadící spojka v sobě ukrývá nejednu zradu – a bylo tomu tak. Obě „vlády“, ač finské, se málokdy v něčem shodly – když už se šťastnou náhodou setkaly. A mělo být hůř. Třetí vůdčí politickou sílu – řekněme finskou opoziční, ovšem opírající se o velkou ruskou koalici

„car a božská vnuknutí“ – vytvořil nadekretovaný a nadutý gubernátor, sledující výhradně ruské a osobní zájmy (samozřejmě v obráceném pořadí). Tak tedy vypadalo faktické rozložení finských mocenských sil. (Pokud moc nerozumíte, neklesejte na mysl. Sami Finové přijímali nový model s rozpaky a alkoholem.)

Krátce po anexi učinil car finskému lidu morální gesto s veledůležitými politickými následky: sloučil „nově uloupené“ Finsko s díly, jež mu jeho předci okrojili již při dřívějších rusko-švédských neshodách (formulka „*kousek Finska na památku*“ se v ruských mírových podmínkách opakovala téměř pravidelně). „Nové“ a „staré“ Finsko se po desetiletích opět objaly – s neskrývaným přáním rychlého a konečného srůstu. Car si tím – jak se později ukázalo – zajistil nezměrnou lojalitu nových poddaných, neboť eventuální stesk po švédské náruči definitivně zakryla obava návratu k územnímu statu quo před ruským zábo-rem. Švédští a ruští Finové se už nechtěli rozejít. Jak zmíněno, důsledky byly pro

Rusy velkolepé. Pouze telegraficky – Rok 1812: do Ruska vtrhne Napoleonova Velká armáda – Finové situace nezneužijí a zůstávají věrní; rok 1830: Evropou otřásá vlna revolucí potlačených národů proti cizím pánům – Finové pořád nic; rok 1848: druhé pokusy nezdařených revolucí – „*Co to s těmi Finy je?*“ šeptá se v Petrohradě; rok 1853: propuká krymská válka mezi Ruskem a západními zeměmi – „*Čuchňák⁷ něco kuje,*“ podezírají Rusové znovu... Přitom se nedělo nic neobvyklého – finské národní sebeuvědomění, typické pro 19. století všech malých evropských národů, se jen nešťastně krylo s politickým vrůstem do středověkých poměrů východní říše. Jinak řečeno, Finové se učili býti národem, ovšem podle ruského mustru. Utvářeli ryze finskou kulturu, čerpající z narychlo vymyšlených „zlatých“ finských dějin, kodifikovali vlastní gramatiku, přejímali zkrátka vlasteneckou západní módu – a ruské mravy. Lenivěli, hloupli a udá-

7 V 19. století hanlivé ruské označení Finů. (I u nás se tehdy Finům říkalo Čuchonci.)

vali – ovšem finsky! A upřímně jim bylo celkem fuk, který báfuška právě zahříval trůn východního slovanstva. Alexandr I., Mikuláš I., Alexandr II., Alexandr III.... – ano, až potud.

V roce 1894 nastoupil dědičnou funkci cara mladý a již tehdy neperspektivní Mikuláš II. Člověk skrz na skrz konzervativní, věřící svému předurčení pást na nivách euroasijských stádečka Bohem svěřených národů ledovou berlou.⁸ S Finy se sice za střízliva nedohovořil, zato přesně věděl, co potřebují: bezpodmínečnou rusifikaci. Program byl vytýčen, zbývalo najít gubernátora-vykonavatele. Měl mít pevnou ruku, pevné nervy a nepevné zásady. Vhodných uchazečů se v Ruské říši nabízelu tolik, že dnes nelze s jistotou říci, proč zvítězil právě Nikolaj Bobrikov. Spokojme se faktem, že tomu bylo *tak*. A nový carův náměstek si ve Finsku počínal vskutku nevybíravě. Četná nařízení, směřující k postupné likvidaci zemské autonomie a následnému přičlenění Finska mezi „oby-

8 Kde je asi dnes?

čejné“ ruské gubernie, vršila v myslích Finů historicky nepopsané projekce Bobrikovova fyzického strádání. Tyran se v nestoudnostech otužoval do té míry, až ztratil soudnost a uvěřil ve svou nezranitelnost. A právě tato iluze se mu stala osudnou. To se totiž jednoho červnového dne roku 1904 mladý finský poslanec Eugen Schauman v beznaději z nešťastné lásky rozhodl, že se zastřelí. A proč nevzít Bobrikova s sebou? napadlo jej a své rozhodnutí úspěšně zrealizoval. Teprve jeho aktem dovršilo Finsko stoletou vlasteneckou obrodu, neboť teď národním dějinám a národní kultuře představilo národní sebevědomí; Rusko naopak započalo „rok blbec“, dovršený příštího léta prohranou válkou s Japonskem a vnitrostátní revolucí. Schaumanův čin chápali Finové jako hrdinství, a nic na tom nezměnila ani fáma, že poslanec původně cílil na nedostupnou milku a rozhodnutí změnil až při náhodném setkání s nenáviděným cizincem – že se tedy Bobrikov pouze ocitl v nesprávnou

dobu na nesprávném místě, s nesprávným ksichtem.

Čerstvý vánek vehnalo do finských hvozdů paradoxně politické vření v samotném Rusku. Revoluce si zde vynutila omezení carovy všemoci narychlo sbitým plůtkem zemského parlamentu. Mlsní Finové závislivě ukápli slinu a dětinsky utrousili, „*že by to chtěli taky!*“ Car si nemohl vyskakat a tak *to* – rozuměj parlament – *taky* dostali. Nicméně Mikuláš byl hlavička mazaná a ženatá a věděl, jak nový zákonodárny orgán účinně zneutralizovat: udělil volební právo finským ženám. Nápad se ujal a politickou scénu ve Finsku opravdu ovládly tři strany s protichůdným programem a totožnou prioritou „všichni proti všem“. Oněmi partajemi byli sociální demokraté (zástupci dělnictva a chudiny, v podstatě pozdější komunisté), dále tzv. konstitucionalisté (střední vrstvy, prosazující ve vztahu k Rusku neústupnost od přiznaných finských ústavních práv) a nakonec tzv. povolní (rovněž střední vrstvy, jež se ovšem snažily hlavně Rusy

zbytečně nepopouzet, i za cenu mnohých ústupků). Lépe si můžeme politické zření zmíněných skupin ilustrovat na jednoduchém příměru s ruským Medvědem. Spatří-li šelmu povolní, potichu a obezřetně ukročí vzad, aby zvíře nerozlítli. Konstitucionalisté nabijí pušku a slavnostně vyhlásí, že překročí-li zvíře hranici dvorku, budou střílet – bez ohledu na následky. Socialisté na nic nečekají a s výkřikem: „*Hrr na medvěda! Snad jich tam bude víc!*“ vyrazí vpřed.

Dějiny si zatím šlapaly vlastní cestičku a na nějaké finské půtky se mnoho neohlížely. Vstupovaly do etapy, později nazývané první světovou válkou (1914–1918). Finové – jako národ teď již Rusům nespolehlivý – měli oproti jiným porobeným etnikům jednu nespornou výhodu: nemuseli narukovat do carské armády. A jednu nespornou nevýhodu: jinou armádu neměli. Aby nedostatek napravili, dohodla se část romanticky smýšlející mládeže s realisticky smýšlejícími Němci na vojenském výcviku pod odbornou patronací, přímo na

půdě germánských přátel. Instruktoři tak nečinili nezištně, hodlali totiž finský pluk nasadit do bojů na vlastních bojištích – prý aby nabyl praxi. Německý předpoklad se naplnil, Finové získali bojové zkušenosti v míře až nadbytečné – a ti, kteří stáž přežili, osvojené dovednosti zúročili v tzv. finské osvobozené armádě. O co šlo? Po bolševické revoluci v Rusku, spáchané v říjnu 1917, zasáhlo z okovů uvolněné Finy překvapení ze ztráty dědičného tyrana. Nahromaděnou nenávist však bylo třeba vypláchnout stůj co stůj, a tak došlo na ambivalenci sociální. „*Pojďme si to vyříkat mezi sebou!*“ neslo se zemí. Chudí sympatizanti a ještě chudší členové sociální demokracie zabodli ostří agrese do řad skupin bohatších. Nastalá občanská válka, jež se stala zároveň válkou osvobozovací (neboť ani chudým Rusům se z dovolenkové destinace příliš nechtělo), způsobila v obou táborech nesčetné utrpení, nicméně vyhrát mohl jen jeden – voj tzv. bílých (těch bohatších), vedený bývalým generálem carské armády Manner-

heimem. K vojevůdcově nevoli se do vojenských akcí v samém závěru přimíchali i Němci, to ale nic nemění na charakteru konfliktu, který si podržel majoritně domácí ráz. Podíl ruských jednotek, podporujících rudé (sociálně-demokratické) Finy dnes přesně ocenit nedokážeme, neboť do zaostalého Ruska tou dobou dokráčelo nejen sociální vření, ale s obvyklým zpožděním také lidově-romantické hnutí; jeho působením tehdy mezi Rusy kolovalo mnoho lidových pohádek, jež dnešní historické soudy notně ztěžují. (Za všechny uveďme v zemi dodnes populární báchorku o intervenčním ruském vojsku, nazvanou *O dobrovolnících*.)

Dvacátá a třicátá léta dvacátého století unášela Finsko divokými proudy nezhojených křivd mezi třídami i křivd vynešených na světlo z dávnějších dob století předchozího. Stabilizace nového státu věru nebyla věcí snadnou. V republice sice panoval mír, nicméně sociální demokraté neměli rádi komunisty, buržoazní vrstvy – preferencemi rozdělené do nově vzniklých

politických uskupení (nazvaných Národní koalice a Národní pokroková strana) – neměly rády ani první ani druhé, komunisté neměli taky rádi nikoho, zkrátka možných vládních koalic se mnoho nenabízelo. Do toho se rozhořel druhý doutnající antagonismus – jazykový. Vždyť ve Finsku se stále hovořilo třemi jazyky (vzpomněl si někdo): finsky, švédsky a na severu mezi kočovnými kmeny laponsky. Kombinace politické přichylnosti a mateřské řeči toho kterého Fina tak významně spouštěla jeho sociální zařazení i společenskou prestiž. Z historických výzkumů můžeme soudit, že v nejvyšším společenském postavení meziválečného období se vznášel finsky hovořící vlastenec ze středostavovské švédské rodiny. Naopak „jednou nohou v bažině“ stál laponský komunista, který neměl nic než pomýlenou ideologii a stranickou průkazku ze sobí kůže. Uklidnění poměrů nejmladší severské zemi přinesl mimoděk prohibiční zákon, vstupující v platnost 1. června 1919. To jemu připadlo nevděčný úkol sblížit

rozdělený národ, nucený si odteď opatřovat milenou snídani, oběd i tříchodovou večeři podloudně, ba ilegálně. Ve splétající se nezákonné síti musely jít sociální i jazykové rozdíly stranou, neboť pít potřebovali všichni Finové a samozásoba si žádala mobilizaci *každého* nepoctivce, bez rozdílu. Tak se během dlouhých dvaceti let podařilo národ usmířit. Tou dobou – koncem třicátých let – se Evropou valila vlna vypjatého nacionalismu. Denní hesla v zemích starého kontinentu hlásala: „*Já jsem Němec, kdo je víc!*“, „*Já jsem Maďar, kdo je víc!*“, „*Já jsem Ital, kdo je víc!*“, „*Já jsem Čech – Bože, za co?*“, nebo místní: „*Já jsem sice jenom Fin, ale aspoň ne laponský komunista!*“ Bohužel, všeobecná nálada byla taková. Tehdy nikdo netušil, že si svou pravdu během necelého desetiletí podrží jen Češi. Evropská etnika spěla k osudové křižovatce – k další násilné konfrontaci, již neměli zůstat ušetřeni ani Finové. Zase.

Druhá světová válka (1939–1945). Přejděme informace o konfliktu jako celku,

které jsou obecně známé, a zaměříme se pouze na jeho finskou participaci. První sovětsko-finský střet, nazvaný poeticky Zimní válkou, proběhl mezi koncem listopadu 1939 a polovinou března 1940. Nabízí se popsat událost klasicky jednostranně, chápu ale, že je dnes žádoucí být tzv. „vyvážený“, popíši tedy příčiny, jež k bojům vedly, výkladem obou stran. Začneme z perspektivy Finů: ti tvrdí, že Sovětský svaz zatoužil využít dusného evropského klimatu k rozšíření sféry svého mocenského vlivu – neřku-li k rozšíření vlastního impéria – a Finsko de facto plánovitě napadlo. Rusové ovšem hovoří jinak: agresivní a testosteronem překypující Finové přejali ideu německého Lebensraumu a zákeřně vpadli do rozlehlé země na východě se zřejmým cílem získat ji pro sebe. Tady se však vtírá otázka, proč by Finové, kteří na rozdíl od Němců dobře věděli, že Sibiř žádný Lebensraum, tedy prostor k životu, nepřipomíná ani vzdáleně (koneckonců před dávnými časy odtud sami pelášili, seč jim síly stačily), a také námitka, že 3-mi-

liónový národ napadne 150-miliónového souseda jen za okolností, které alkoholová prohibice ve Finsku⁹ zkrátka neumožňovala. Jsem člověk otevřený svobodě myšlení, úsudek proto nechám na Vás. Ať už konflikt vyvolal kdokoliv, Finové, vedeni – dříve kontroverzním, teď už všemi uznávaným – válečným hrdinou Mannerheimem, bojovali urputně a vytrvaleji, než se čekalo. Nakonec jim sice nezbylo než kapitulovat, nicméně hrozbu sovětské okupace celé země odrazili.

Následovalo období nejistoty, Finy nazývané „mezi-mírem“ (välirauha), v němž nikdo nevěděl kdy – ale každý věděl, že najisto – to Rusové zkusí znovu. A tak je Finové předešli. Převzali iniciativu do vlastních rukou a přišli si vyzvednout nedávné územní ztráty při příležitosti východní agrese Německa. Z Finů a Němců se tak na čas stali spolubojovníci (termín spojenci Finové podnes odmítají). Avšak válka na severu brzy uvázla na mrtvém bodě a po tři roky zůstávala víceméně statickou – až

9 Od roku 1932 pouze částečná.

do sovětské protiofenzívy na jaře 1944. Tehdy Finové sbalili stany a hurá zpátky – bránit domovskou bažinu. To se jim za nezměrného úsilí a několika diplomatických klíčků podařilo, zbývalo jen – na přání Sovětů – vyhnat Němce. I to se zdařilo a dokonce s tím Finové neměli mnoho práce – Němci dávno pochopili, že tenhle močál za jakékoli riziko vážně nestojí, a celkem spořádaně vyrazili hledat Lebensraum do severního Norska. Konec dobrý, všechno dobré; válka skončila, aniž by skončil finský stát.

Pocuchala ale lidem nejen nervy, nýbrž i myšlenky. Vyjádřeno stručně: laponský komunista ve společenském žebříčku notně povýšil. Strádáním vyčerpané, levicově přeorientované obyvatelstvo – jaký to dějinný paradox – odevzdalo v parlamentních volbách roku 1945 nejvíce hlasů právě komunistům! Jenže... Krátce nato republiku potkala změna i na pozici prezidenta: maršála Mannerheima vystřídal staříčkový Juho Paasikivi. A to bylo pro komunisty holé neštěstí, protože zkušený a všemi

mastmi mazaný politik jim – jak se říká – nedal čuchnout. Celý vtíp jeho strategie spočíval v tom, že Sovětům (požadujícím z pozice sousední a stále velmi nahněvané velmoci tu *to*, tu *ono*) odkýval, co jim na zubech viděl. Ve výsledku tak byl k Rusům vstřícnější než sami finští komunisté. Ti proto neměli nač reptat a finský volič, nevida v jejich vládě očekávanou aktivitu, se po třech letech hájení rozhodl je vyměnit. Na řadu přišla sociální demokracie a Paasikivi přestal hlavou kývat jen nahoru a dolů a častěji vzpomněl, že krk potřebuje protáhnout taky do stran. Když pak v roce 1956 předával úřad svému nástupci Urhu Kekkonenovi, mohl tak učinit s klidným svědomím, že v životní zkoušce obstál.¹⁰

I po dobu *jeho* prezidentování – a byla to doba dlouhá – držela se země politiky vesměs levicové, neustále balancující na hraně mezi Západem a Sovětským svazem. Ve většině vlád měli hlavní slovo sociální demokraté, kteří k sobě tu a tam připustili

10 Kde je asi dnes?

nějakého komunistu – či jiného partajníka. Konec šedesátých let byl ve Finsku poznamenán i politickým vývojem v Československu, neboť pozvolné oteplování a liberalizace poměrů – onen proslulý „socialismus s lidskou tváří“ – mnohé Finy inspiroval. Sověti to zaznamenali a pozvali si delegaci finských komunistů ke školení do Moskvy, aby jim vysvětlili, cože se to vlastně v Praze děje za nepravosti, neřku-li lumpárny. Finové si výklad vyslechli, zatoužili však poznat i československé stanovisko, proto navštívili rovněž město na Vltavě. Tady 17. srpna (1968) vyslechli druhý výklad a jejich sympatie k národu Žižkovu se vrátily. Sověti to zaznamenali a 21. srpna jim to prostřednictvím světových médií velkoryse vysvětlili podruhé. Finové názor znovu přehodnotili a moudře uznali, že sovětské argumenty znějí přece o poznání rozumněji. (A pustili se do rozsáhlého vojenského cvičení na své východní hranici.) Nicméně turismem namlasaná komunistická delegace, zpravena o situaci podrobněji, zatoužila poznat i sta-

noviska ostatních vlád Varšavské smlouvy – vždyť invaze do Československa se zúčastnily i armády NDR, Polska, Maďarska a Bulharska. Z plánovaného tříměsíčního dovolenkového turné ale sešlo z nepochopení sovětské strany.

Navenek zůstali finští komunisté solidární s Rusy, ovšem ve skutečnosti jich většina ledascos pochopila a počala smýšlet umírněněji a státotvorněji. To nic nemění na převažující levicové orientaci finských vlád, která přetrvala po celou dobu Kekkonenovy éry a vlastně i po ní. V roce 1982 nastoupil prezidentský úřad všeobecně oblíbený Mauno Koivisto a vytrval v něm déle než Sovětský svaz ve své existenci. Sedm desítek let trvající nebezpečí padlo a první přímo zvolený finský prezident Martti Ahtisaari přebíral ve čtyřidevadesátém roce kormidlo země v nepoznaných bezpečných vodách. Následný vstup Finska do Evropské unie (v lednu 1995) jen upevnil kýžené prozápadní směřování a tohoto kurzu se v podstatě drží dodnes.

Ale pozor! – mátožná šelma na Východě se už zase neklidně škrábe na zadku, k snídani přikusuje sousta Ukrajiny a její drápy ony poklidné vody pod finskou bárkou nemile čeří. Nic není vyhráno. – Ale nebuďme sýčky...

A teď už šupky hupky časem zpět a jednou nohou do močálu!

Bylo nebylo...

PIRKA: FINSKÁ BÁJ

Finská noc

*Noc, která smyšlenkám polepila dlaně
něčeho upila
a usmála se na ně
aby se vzápětí – v příslibu doteku
vyznala dítěti, že klade na deku
víc než jen křivky opilé touhy
v náchvěvech motýla*

*Okamžik pouhý
a vše, co odkryla
nechala polaskat světlými tóny
již smějí zvat...*

*Znovu se napila
ze sladké strouhy
ztracených stád
spatřivše s jezery – lesy a hony
kde Každý mlád*

*Nadějí pokřtila
chvíli, jež ožila
než s – těmi zvony
odešla spát.*

Život je válka, ve které nejde o vítězství,
ale o volbu zbraní.

Děj prvního příběhu se odehrává na počátku 15. století, krátce po roce 1400. Je to čas, kdy je Evropa řízena zpupným feudalismem a ovládána římskokatolickou církví. Čas prohlubující se krize, čas útisku i bídy. Čas, kdy církvi vládou dva papežové, kteří spolu nejdou válčí. Čas, ve kterém již téměř celé století soupeří Anglie s Francií v tzv. Stoleté válce. Čas, kdy budoucí Německo není než mnoho rozdrobených státek, velice volně seskupených do oné slavné Svaté říše římské. Čas, kdy jedinými (a zároveň nedotknutelnými) autoritami jsou kněží a feudálové, majitelé půdy. Ale také již čas probouzejícího se husitského hnutí, čas očekávání brzkého

„konce světa“, čas počátků aktivní revolty.
Čas změny.

Finsko je tou dobou součástí švédské říše – a nejen to: spadá do ještě širšího celku, tzv. Kalmarské unie, což je politický svazek Dánska, Norska a Švédska. Předkládaného vyprávění se ale makropolitické aspekty dotýkají jen okrajově. Oblast, která zajímá nás, se prostírá v měřítku mnohem menším – a také vazby mezi jejími obyvateli stojí spíše na bázi rodů a kmenů, než celých národů. Zužme proto pohled do finské Ostrobotnie (fin. Pohjanmaa), provincie na východní straně Botnického zálivu. Zde, v městečcích Kemi a Oulu žijí poněkud zvláštní obyvatelé, říkající si pirkové. Tito „lesní lidé“, stavějící vzájemné vztahy na pokrevním příbuzenství, užívají svého „odvěkého“ práva k výběru daní (podobajícího se tehdy významně „právům lupů“) na laponském obyvatelstvu, kočujícím v nekonečných pustinách severně odsud. Nejsou ovšem sami, kdo si právo nárokují. K „svému“ se hlásí rovněž

Norové ze severozápadu a také Novgorod'ané – Rusové, náležející k říši při východní finské hranici. Svěbytný lid těchto pirků dávno přivykl způsobu života v neustálých potyčkách a třenicích jak se svými soky, tak leckdy i mezi sebou. A právě jednoho takového odvěkého nepřátelství se dotýká naše báj.

Prozrazovat dopředu více by nebylo prozíravé ani stran mne coby vypravěče, o újmě v očekávání čtenáře nemluvě. Proto mi na tomto místě nezbyvá, než Vás srdečně pozvat k nerušenému poslechu Vašich očí. Odvažuji se jen doufat, že nebudete zklamáni.

Jazyková a grafická poznámka: Finské názvy se zpravidla vyslovují tak, jak jsou psány. Dvě samohlásky za sebou nahrazují českou čárku jako symbol délky. Například finské *aa* je totéž jako české *á*. Písmeno *å* (tzv. švédské *o*) vyslovujeme jako české *o*. Přehlásku *ä* čteme téměř jako české *a* (malinko otevřené směrem k *e*). *Kurzívou* je v textu označena přímá řeč nebo citované výrazy. Málo známé termíny jsou opatřeny stručnou vysvětlivkou (pokud ovšem textu rozumíte, vysvětlivky ignorujte – četba bude plynulejší).

ČÁST PRVÁ

Válka je stav duše.

I. Čtenář je přivítán a uveden do děje, jehož místem se stává Finsko.

Vítej chlapče, či snad děvče,
mladý muži, krásná ženo(?)
Ptáš se jistě: „Proč mi, pěvče,
krátíš sladké Nepřečteno?
Proč se hroužíš, ne-li ve vše,
tedy aspoň v cizí jméno?
Zveš mé uši, aby z eL v Čé
přetiskly vzkaz: ODEMLENO!
Kdo tě zpravil, jsi-li v právu
vést své řeči beztak kalné,
plést člověku jasnou hlavu,
přejmout verše z bodných v palné?
Máloco, byť v pestrém hávu
z exotické duše dálné,

*zavdá příčin vařit kávu
čtenáři – skvost tuše...“ Dál ne!*

Dost už! Dost těch kradmých bázní!
Odvážně se chopím slova.
Z dávných dob nechť příběh zazní,
vzdá se domu básníkova!
Vylétne z těch lesních lázní
věčné noci, kde bdí sova,
lační vlk a lidé rázní
odvrací se od domova.
Z pustin, které nevydají
nic než vzdech... I v srdce nová
krutý mráz, jenž vládne kraji,
tiskne plech a pečeť ková.
Z finských hvozdů – sobích stájí,
říčních proudů – tají v máji! –,
liščích námluv (další -ová!),
rysích stop na stezce hranostají.
(Beztak se ta kuna schová...)
Proč ještě rty příběh tají!
Proč se zdráhá můj hlas znova
vzkřísit píseň ze hřbitova!
Pojďme tedy k jádru věci!
Děj už čeká – nemám omluvy.

Že se smeká? – To jsou... pomluvy!
(Místo kávy ovšem přeci
dal bych přednost dvěma deci.)

II. *Příběh se odehrává na počátku 15. století, kdy je Finsko pod nadvládou Dánska. – Finy ovšem více stravuje vlastní nesvornost. – Čtenář je seznámen se starší historií, kdy je jeden z finských kmenů přiveden prorokem do dnešního sídla. – Lid záhy vystřízliví z iluze, že byl uveden do „rajských končin“.*

A čím začít nežli datem
– rokem, s nímž je dění spjato.
Staňme v létě boubelatém
– čtrnáct set a krátce nato.
Tehdy totiž prvním katem,
přezdívaným *Krev a bláto*,
platí Dán – to on je státem
– naň žaluji! Tak – a má to!
Vládne Noru, Švédů, Finu,
břehům Baltu – jejich lidu.
Poslušnému říká: „*Synu*“,
odbojnému: „*Nedám klidu!*“

Přísná ústa káží dřinu,
popírají hlad a bídu.
Koutky zatím pouští slinu,
klopí ráji směnky vidu.

Vpravdě ovšem našim Finům
jiný vladař panuje.
Podbízí se nízkým činům,
drobí národ ve zbuje¹¹.
Dává hlasu mrtvým stínům
(já však, vězte, nezvu je!),
aby smíchal všechnu špínu,
kterou tak rád maluje.
Štětec máčí také v splínu,
nitru vkreslí, jak mu je:
črtne zášť a cizí vinu
– téma, v němž si libuje.

Já děj ale sotva šinu,
místo abych v okuje
rozpálil jak v horkém cínu
fakta – jak se jmenuje?
Nesvornost neb *Rozkol z Klínu*,
toho jména tuším třetí.

11 Zbuj – zbojník (nářečně).

Není z hmoty – pouze z plynu,
z myšlenky, jež kolem letí.
Přece moc má stále větší
– nadouvá už plíce dětí.
Tradice mu zjevně svědčí,
přenáší se přes oběti.

Dosti Finů zeširoka!
Třeba zúžit revír zájmu.
Zaostřeme svého oka
do sfér, které drží v nájmu
lidé trochu dodivoka...
Přeplavili kdysi Saimu¹²,
až prý padli na proroka.
A ten hnedle, jestli daj' mu
odstraniti v lásce soka,
že jim poví, v který háj mu
velí cílit božská stoka
– v zemi štědrou – do Geheimu¹³!
(Ráj slíbil do dne a roka.)
Svérázný však vůdce kmene
otázal se toho cvoka,
jestli snáz si nevzpomene

12 Saimaa – největší jezerní komplex ve Finsku, nacházející se v jihovýchodní části země.

13 Geheim – tajný (německy).

za hrníček dobré moka.
Cvok jej plácnul do ramene,
že prý bůh se připomene,
jen když jazyk šimrá koka.

A jak schůzka vyústila?
Vida! Rána do temene
a jak plachá božská síla
exodus hned uspíšila!
Během týdne u kamene
(světla jej ruka čilá)
klesly nohy unavené,
aby tato místa bílá
vděčná ústa políbila
– neboť zejí do pramene,
z něhož věrá svatá žíla.
A tu prorok pravil: „*Ne, ne!*
Ještě zbývá čest ta milá
zvrátit balvan od kořene“
– pak že vřídlo v povrch vžene
rajské toky uzamčené.
Hned sám vůdce jal se díla
– každý sval se upomene –,
aby v paměť reka vryla
pomsta světce, co je kýla.

Zde tak končí putování
lidu, z moci jeho vůdce,
neboť kýla v lecčem brání,
a to vzdor i malé pŭtce.
Stalo se již pevnou daní,
zazní-li cos příliš prudce,
že se místo rukoudání
dává přednost ostré dŭtce
(což se právě přihodilo
po útěku toho svŭdce...)
Z Edenu, v němž dlíti milo,
z vinice, kde každý sud se
prodá – v rublech – as za kilo,
ocitá se v chtivé ruce
sotva šňŭrka od kapuce,
již si oko poručilo.
Místo bohyň potměch víl,
slavičí zpěv mizí v drápu,
černozem se tuží v jíl...
– Bezletová zóna čápů!
Ani Eufkrat, ani Nil...
Medvěd si tu brousí tlapu
a ke všemu odkuds z trapu
má sem dýchnout Černobyl.
Co ten šejdíř zpŭsobil!

Samozřejmě, a to chápu,
v legendě je pravdy díl
– a i ten jde s fámou napůl!
Nelze říct, zda mudrc žil...
Přiznejme však tomu chlapu
při pohledu v dnešní mapu:
mnohé kmeny ošálil!

III. *Oněmi lidmi jsou pirkové, kmen
zbojný a obchodní. – Jejich novým domo-
vem se stává severovýchodní pobřeží Bot-
nického zálivu. – Živností pirků je zejmé-
na výběr daní na Laponcích. – Jejich soky
jsou také Norové a novgorodští Rusové,
s nimiž se střídavě častují bojovými vý-
pravami. Ty jsou ale jen příležitostné.
K častějším půtkám dochází mezi bratr-
skými klany.*

A už dosti o příchodu
lidu, jemuž dlužím jméno.
Pirkové – řku k tomu bodu,
z jejich kronik vypůjčeno.
Sémě, které kalí vodu
v kraji, kde se švédské léno

vzpírá vůli Novgorodu
– tedy klany některé, no...
Srážky jsou zde denním chlebem,
boj si střádá do důchodu.
Nohy Krista tluče hřebem
křesťan náš i od východu.

Tady cítím: nutno sedem
občerstviti příběh v chodu,
jinak se mi nepovede
reáliím podat shodu.
Jejich nástin – říkám předem –
nevybudí žádnou ódu.
Těžko mazat hubu medem,
když skřípe ve finském kódu.
Prve zpřesním destinaci,
kam nás přived starší rodu,
neboť jistě jsou i tací,
kteří se v mém doprovodu
v prostoru teď trochu ztrácí.
Domem pirků, stopkou plodu,
stal se – víme, pro legraci –
kraj při mělkém říčním brodu
(vlastně v samém toku ústí)

kde se Oulu¹⁴ k moři vrací,
kde se Kemi¹⁵ v Botnik pustí,
dosti majíc imitací.

Lososi kde třou se tlustí,
v písčínách se koupou raci,
v zimě brtník lední krustí
tmí si těžkou situaci.

Pod kaskádou slovních vpustí,
přívlastkových koncentrací,
nápovědu břehy šustí
obírat se nyní prací.

Činnost, jíž je pirka živ,
mohli bychom nazvat lupem
– což nestavím na odiv!

Pro nápravu dodám šupem,
že tu a tam za záliv
vydá se i za nákupem.

Kdekterý by také kýv'
při zmínce, že ze všech niv
nejraději mrská trupem
při úderu zřídka tupém
v končínách, kde sobu chlív

14 Zde myšlena řeka Oulu (fin. Oulujoki).

15 Zde myšlena řeka Kemi (fin. Kemijoki).

krmí stele – jaký div! –
malý muž, jenž liščím chlupem
hřeje srdce nomáda.
Pirkové jej zovou hňupem,
on jim spílá v hovada.
Jména ovšem v klání krutém
nejméně vztah ochládá.
(Navíc líheň v lebce duté
rovnou soutěž dokládá.)
Hůře už je na tom s prutem
Saam¹⁶, jenž píchá do stáda,
když je v čase dohodnutém
přijde zdanit armáda
– neb, není-li dosti Brutem,
zbude mu jen ohrada.
Se stvrzenkou na záda
klesá pak i nálada.

Avšak nejen ku Lappmarce¹⁷
historik si všímá stopy
po pirkově vratké bārce

16 Saam, resp. Saamové – výraz, kterým sami sebe označují Laponci (kočovní lid obývající severní oblasti skandinávských zemí).

17 Lappmarka – germánské označení provincie, která je součástí Laponska.

– bystrinám kde pletla copy.
Také z Nora, mravokárce,
Fin si posměch často tropí,
naleznuv v tom kmeni dárce
pro trpící zlatokopy
– třebaže prý podle znalce
někdy meč a někdy kopí
zvrátily ty vazby v dálce
ze závlahy do potopy.

Další směr, kde značí svár se,
ovládán je podnes popy
(byť po mnohém věku starce
třímá moc i cena ropy).
K Rusi spějí příští kroky
řeči rýmem vázané
– jistně, již za úroky
vzdávají se dvořané,
neboť status pro otroky
– vědí hlavy mazané –
snáz potírá leskem roky
škodné v srsti poddané.
Z bašty říše, kterou sloky
titulují za: „*Pane*“ –

„*Posadniku zpod Laatokky*“¹⁸,
Novgorod nám vyvstane.
Metropole hnaná skoky
k osudové strádané.
Tehdy ale za nároky
cizího zle vkládá NE!
Jak pirkové, tak i Rusi
k utužení vzájemnosti
utrpení četná zkusí,
střídavě se mečem hostí.

Tolik nástin trénu kusý,
od hradiště ku předmostí.
Fakt, že terči každé pusy
pánevních je obal kostí,
sousedský takt neudusí.
Vždyť se hraje nejen zlostí
v partii, kde táhnou lůsy.
Za důkazy náklonnosti
považují mnohé plusy
ve výpůjčkách slovesností
– třeba samo slovo: *rusi*¹⁹!

18 Posadnik – výraz používaný Rusy pro novgorodského náčelníka. Laatokka – Ladožské jezero (finsky).

19 rusi – švábi (hovorově).

Kolik nese hmyzích ctností!
Ať už vztahy přespletité
vlekly prospěch, či jen zkázu,
kontakty stran – té, té, i té
občasného zveme rázu.
Asi baltští endemité²⁰
– lid přivyklý tmě a mrazu –
v bledé schráně věčně zlité
málokdy jen trefil mázu²¹.
Paradoxně boje lité
častějšího znaly kazu
na pár akrech, kde vsi bité
bratrům vsákly do výrazu.
Zde počneme děje žité!
Vydejme se z toho srázu...

20 Endemité – druhy, vyskytující se na Zemi jen v jedné oblasti.

21 Máza – lyžařský vosk (hovorově).

IV. *Odvěké boje mezi sebou vedou zejména obyvatelé městeček Kemi a Oulu. Jejich prapříčina je nejasná. – Nepřátelství je soleno také různou vírou obou klanů. Zatímco Kemijci jsou římskými katolíky, Oulujci se pod vlivem Novgorodu hlásí k pravoslaví. – Nicméně je s podivem, že ač oba křesťané, drží se Bratři více litery své věrouky než ducha všeho křesťanství.*

Při Botnickém zálivu,
v dnešním lůně *finské panny*²²,
určují si protivu
znesvářené pirků klany.
V chladných srdcích naživu
drží dávnou pečeť hany,
jež oplátkou palivu
hněvu sahá na oktany.
Kují se tu při pivu
každoroční kruté plány,
jak dosáhnout odlivu
té či oné protistrany.

22 Finská panna – metafora, kterou sami Finové označují svou zemi. Narážka vychází zejména z tvaru finského státu na mapě, připomínajícího postavu ženy.

Ze severu Kemijec,
veden dávným rodem Kurků,
Oulujce by z jihu v klec
uvrhl a – poslal k Turku²³.
Ten by zase jeho plec
vynesl na svatou hůrku,
aby dým a koniklec
dopřály jí křehkou kůrku.
Bizarní toť jistě věc
– bratr bratru lněnou šňůrku
omotává za límec
těsně tak, až z očních důlků
vypoulí ten pokrytec
za dvou chátru dvojistou bulku.
Okno zchládá, na sklivec
se k tyjátru vkrádá sůl... Ku
dni tmou zní sten: „*No uždyť, přec...*“
Vězně, pakáž, věčnou nulku
povolává očištec
– za vší vinu! (Větší půlku.)
A kde ta zášť vlastně věrá?
To už neví ani Bůh.
Tryská tam, kam spadla včera
– přirozený řád – a kruh.

23 Turku – do roku 1812 finské hlavní město.

Dnes kde trčí kmene vzpěra,
protlačí se zítra pluh,
aby časem v místa šerá
obilný se vepsal pruh.
A vše proť, ať ruka která,
vzpomenuvši dávný dluh,
pod dohledem desatera
vypálí ten zralý luh.
Smíření též nenahrává
věc ta trochu nešťastná,
že z obou vsí víra pravá
druhé zdá se nejasná.
Stalo se, že slůvka hravá,
která každý křesťan zná,
přeskupují význam práva
v protivenství propastná.
V Kemi totiž šelma dravá,
pod palcem již Germán má,
v kázání se dovolává
prořímského aranžmá.
V Oulu ovšem jeho sláva
zří se jaksi nemastná
– snad že píce ochutnává,
Rusů kde dí pravlast: „*Na!*“
Jistě, zde se také slaví!

Dokonce i Bůh je Bohem
– musí však ctít pravoslaví,
ne ten žvást, co je jen slohem
(třeba i tu autor staví
veršík k verši v žalmu strohém
tak, by z jejich rajske šťávy
opojen byl tentýž bohém.
Bohužel tak plete hlavy,
že i z matek s jedním rohem
dvourohé se rodí krávy
– ty pak Bohu řeknou: „*Sbohem!*“
v domnění, že praví mravy.
Se mlékem a se tvarohem
procedí svým synům zprávy,
že v životě jednonohém,
s kopýtkem a řádně savý,
muž se stává žhavým stohem
– svatou výhni křtí že davy!)

Hůře ale – pod batohem
s věroukou do výbavy –
dusí se lid svými hleny.
A tak i ten zákon pravý
vyšlechtí si alergeny.
Škoda slov! I Bůh je zdravý,

Litera kde nosí pleny,
úslužně se chápe trávy,
zatímco Duch z oblak pěny
coby rodič vládne právy.
V tom jsou – myslím – zauzleny
úzkostné i zlostné stavy
nejedné ctné moudré ženy.
Ale vzhůru do zábavy!
Začněme si hráti s jmény...

ČÁST DRUHÁ

Harmonii nehledej v okamžiku, ale v celku.

Harmonie není přímka, ale sinusoida.

Přímka je prázdnota.

V. Kemiské panně zvěstuje neznámý muž, že porodí syna, vyvoleného ke znovusjednocení zneprátelených klanů. Ta polekaně běží svěřit novinu otci. – I on je překvapen, nicméně jako náčelník je k proroctví obezřetnější. K jeho potvrzení se vydává za znalcem. – Ten zprávu potvrdí.

Událo se léta Páně
čtrnáct set a – tuším – dva,
že se v Kemi jedné panně
zjevil jakýs protiva.
Vzpomínám si ještě maně,
že snad smrděl od piva
(přinejmenším jeho sáně

vedla ruka klopivá),
když se nocí z lesní stráně
proboural až do chlíva.
Panna sběhla ze své jizby,
aby vztáhla dívčí dlaně
na tvář, kterou ovívá
zvláštní odér, jako líz' by
vydaný ten mužík haně
nejen sladu od piva,
nýbrž také dna, co říz by
vyznalo až požehnaně
nad míru, jež prospívá!
Přijal ale němé výzvy...
Tajemství víc neuchráně,
za svědky si hvozdy zva,
přísahá na staré jizvy,
že „z nebeské plodné báně
urodí se oliva,
kterou ze všech“ – říká – „míz vy
napojíte jako daně
do zralého pojiva.
A ten vládce vyvolený
přidá další ránu k ráně,
dokud síla brojivá
nesjednotí oba kmemy.

*Kemi s Oulu – dosud skráně
hlavy, která bolívá –
stiskne svými jó-rameny
a pak ústy vtiskne na ně
nový řád (a hnojiva,
aby vzklíčil pod kameny).“*
Panna hledí polekaně,
chvílemi až omdlívá,
záhy ovšem, znajíc změny,
jež se vetknou v rodné pláně,
spěchá k otci. Co živa
nezřeli jste mladé ženy
kmitat nožky víc oddaně!
Jak se jimi ošívá!

Otec, zvěstí zaražený,
mírní však ten pohled laně.
Ví, že mnohá protiva
může poslu mazat třmeny,
když kůň jde po tenkém laně.
Tím spíše, když prodlívá
onen otec dlouhé směny
v náčelnickém hlavním staně!
Ano – sám to Tero Kurki!
Muž, pro něhož o prameny

rve se kumštýř s badatelem!
Tehdy ale od komůrky,
míhaje se mezi kmeny,
sám pospíchal skoky šelem.
Tvář jak klobouk muchomůrky,
dobré rady znaje ceny,
dává přednost před fortelem
moci vědy – aspoň způlky.
Jak sám řekl: „*Máme lidi!*“
Běží tedy „*za přítelem*“
(jenž by vědě dal i kulky)
– jakpak on tu zprávu vidí?

Astrolog hned mává perem,
snáší z nebes kotěhůlky,
aby vše to pidi-pidi
orámoval živlů čtverem
při kouzelné vzmachu hůlky...
Nakonec i slovem šidí
– nestydatě se závěrem
zasunutým do škatulky:
„*Chce můj pán – pak veni, vidi!*“²⁴

24 Veni, vidi – přišel jsem, viděl jsem (latinsky).

VI. *Tero Kurki je opojen budoucí slávou svého rodu.*

Potvrzeno dvěma zdroji,
proto zřejmo – je to tak!
Tero Kurki vzpříma stojí,
ku osudu upřen zrak,
pyšně trouse, že to mojí
– MOJÍ! – dceři hozen hák,
který tlustý vlasec pojí
s věčnou slávou zpod oblak.
Ona je v tom věčném boji
lůnem, z něhož vzlétne drak
– ten, jenž v Oulu mládce pojí,
mocně říhne, no a pak...
Ustele si na pokoji
z kostí, které pokryl plak
hanby klaté silou dvojí
(ohněm, mečem – ví i žák),
a když v roli vládce přečká
opoziční raný tlak
– vzpomene si na dědečka:
„Ach, můj drahý maniak!“

Tak sní stařec s rysy křečka
o dějích, již dá si v znak.
Zatím však jen bílá břecha
značí, kde šel rosomák.

VII. *Vsí se brzy novina roznese. – Vinou ústního podání ale dochází k jejím úpravám. Záhy tak není jasné, která z místních žen se má stát matkou onoho „vyvoleného“. Každá se snaží otěhotnět, aby jí byla právě ona. – Muži v zimě opouštějí Kemi a vydávají se na válečnou výpravu.*

Jak dnes bývá, kdo si sečká
v místech, kudy jezdí vlak,
chytí, co kde poznámečka
kápne sluchu na povlak.
V dávných dobách ale vlečka,
natož módní motorák,
nešlukuje pod kolečka
ani naftu, ani stlak.
Supluje je babská smečka
– hejno, při němž i ten pták
vidí druhy jako béčka,
mysl smuše v otvírák.

Namítnete: „*Což i Finky
trpí tímto neřádem?*“
Odpovím Vám – Kdeže žínky!
Finové tím trpí zlem!
Zatím jejich kopretinky
v uskupení dvouřadém
patlají už pestré šminky
na slovíčka – a ta krém
vymaluje z matné zmínky
v obrazy, jež zlatí lem
– neřku-li hned ve vzpomínky!
Inu, baby – čert je vem!

Držme se však děje linky:
Než se ráno stalo dnem,
kolovaly dávno šprýmky,
že se Kurki s andělem
zapletl (snad za podmínky)
a že v jednom z dívčích těl
v noci, přímo na dožínky,
vstane místní spasitel.
Když se ovšem ze dna sklínky
do krve vpil vonný pel,
počly v myslích pučet plínky
– snily nejen panny, žel...

Brzy dívky hnaly synky
na noc kamsi za kostel,
až si farář bafal z dýmky,
jaký je ta víra tmel!

Odložme teď teplé drinky!
Dokud lesy halí běl,
nechejme ty finské flinky,
ať jim vítr do křídel
hlasem jako od maminky
šeptá, kam by voják měl
zarazit hrot věrné finky²⁵
při výpravě do pekel.
Ponechme ty třesky břinky
ve stínu svých mířidel!
Ba i práce, odpočinky
jarních kapek – krotkých střel!
Nahlédněme v černé skříňky
mezi bzukot zemdlých včel...

25 finka – tradiční finský nůž.

VIII. *Nastává konec léta. Ženy v očekávání se připravují k porodu. – Ještě větší nervozita panuje na Kurkele, dvoru náčelníka, kam přichází vzácná návštěva. – Kurkiova dcera porodí holčičku, čímž vzbudí otcův hněv vůči astrologovi. – Pak ale žena porodí ještě druhé dítě, chlapečka Mikaela.*

Ano, léto – doba zrání!
Mrzutý duch polí šká.
Obilí dnes vrací semi,
plníc žencům vroucné přání:
bude chléb a – snad jíška!
Než se slunce vydá zemi
s myšlenkami, kterým straní
licoměrná rozmíška,
slehnou ženy v celém Kemi.
Žádné posměch nezabrání
v naději – byť bez bříška.
Každá jedna mezi všemi
touží po všem milování
mít – Božského – kulíška...

Kde jsou ale zcela němí,
naději si větší chrání,
prozradí nám ulička
ušlapaná hosty třemi
s dary slova, cti a zdání,
že přetáhli budíčka.
Vůdcově jdou popřát plémi
na Kurkelu²⁶ farář s paní,
astrolog a sudička
(z výrazu, jak ta se tlemí,
bojím se, že na zaspání
podílí se – opička).
Větší strach však – jasné je mi –
má budoucí rodička.

Sama dcera náčelníka
přijímá teď komplimenty
ve květnatém popisu
– s jakou něhou zanaříká,
když se kryta studem plenty,
dražší hroudy jaspisu,
s myšlenkou na následníka
jme počítat alimenty!

26 Kurkela – dvůr (ve Finsku ve významu usedlost) rodu Kurků.

Ve chvíli, kdy k podpisu
andělského úředníka
pod nádechy zpod placenty
zbývá jen vzdych: „*Chlopi, jsu!*“²⁷,
do světnice půlnoc vniká.
Farář svírá dokumenty
k pořízení zápisu,
hvězdopravec tmy se zříká
a sudice – chlemty, chlemty!
Nedostane ani sou²⁸!
(Já vím – myslím na Frantíka.)

Dost pohledu na fragmenty
– halí děj... Vtom: „*Vidím šišu!*“²⁹
vzkřikne kdosi na tatíka,
jenž raděj, vzat v sentimenty,
hledá jméno... Možná – Míšu –
pro dceřina výtržníka,
který řve jak s oponenty.
Záhy z „*Óó!*“ přehlesá spíš „*Úú!*“.
Chlapec věru nevyniká
v preferenci nad talenty...
Kurki chroptí: „*Vždyť má – – !*“

27 „*Chlapi, jsem!*“ (nářečně).

28 Sou – francouzská drobná měna.

29 „*Vidím hlavičku!*“ (nářečně).

Děvčátku – tu v očkách bliká!
Zbytečné jsou argumenty
o „*zatmění nad svou chýšou*“
astrologa – podvodníka.
Vakuum zní hrůzné: „*Ven, ty...!*“
– vulgarita – a pak: „*Píšu!*“
z velebných úst matričníka.
Okultista, živ jen z renty,
vykoktá, že „*hvězdnou říši
zachrání už jen kliku*“³⁰,
a dotaz, proč ty dva centy
– říkejme jim otylka –
hatí věštby odborníka,
zavádí do komponenty
statistická odchylka...
Sotva ovšem blýskne dýka,
zúží se čas na momenty
– to že druhá postýlka
hlásí se o osadníka.

Sláva! Hrstka před procenty
– zanedbaná úchylka –
vrací do hry o klučíka
další křik! (Ač vzdech: „*Už jen ty!*“)

30 „*Hvězdnou říši zachrání už jen štěstí*“ (nářečně).

Žádná větší nadílka!“
matku v jásoch nepřimyká;
di- ji děsí, ale penti-...)
Už však svírá andílka!
Kluk se mrská jako štika.
No a děda? „*Ze všech jmen, ty*
Mikaeli,“ jatý lká,
„zhubíš zlého protivníka!“

Tak dvě děti – trdýlka –
zvou mne pěti! (Jak se říká:
pohroužit se do dílka...)

IX. Ryšavé děti prožívají klidné roky, projevují ale sklony k nepravostem. – Zejména Mikaelova sestra Korva jeví značnou dávku bojovnosti. Sám Mikael je přemýšlivější a zádučivější, ale často v Korvině vleku. – Původ jeho smutku je nejasný.

Přišla léta pro dvojčata
veselá a bez starosti.
Sem tam kštice sluncem vzatá
šlehla odlesk ku věčnosti,

když se s čtvrtou sešla pátá,
odkazujíc záři Osti³¹.
Jistě, malá caparřata
(těch teď Kemi znalo dosti)
jevila se zprvu svatá,
ovšem jaksi – bez lítosti.
Neboť jak nám trousí data
z předaleké minulosti
– sestra často svedla brata
ke kdejaké nepravosti.

Malá Korva kolenatá
(za to O se v jméně postí
nejeden kněz paličatá,
by v původní výstřednosti
dopnul hlásku váčkem zlata)
– tedy děvče silných kostí
aureolou s puncem Ztráta
zastínilo usedlosti,
ouluská kde zví se vrata
– zatím pouze od hravosti!
Mikael však, ten byl jiný,
ač ani on nedokázal
příležitost skopičiny,

31 Ost – zde ve významu „východ“.

jako každý věrný vazal,
poslat s nožem na maliny.
S Korvou – pravda – tratě svázal,
ve stanicích ale činy
vedla kolej stranou – na žal.
Sestra ctíla rozvaliny,
hoch byl kumštýř (dobře – mazal)
– možná proto krví Finy
silnější proud sevřít kázal.

Čtenář chápe, když se splíny
věší v řadách dnešních Bazal.
Proč se ale zhostí dřiny
v dítěti – i já se tázal.
Snad pro geny babiččiny...
Sám osud tu šlépěj smazal
z historické pavučiny.
A já abych už – taky mazal!

X. *Vypravěč se zavazuje, že se pokusí o nestranné líčení příběhu. – Ve věku deseti let od narození dětí nastupuje na finský biskupský stolec Maunu Tavast, který se hned ujímá některých reforem. – Záhy nato propuká poblíž jeho turkuského sídla selská bouře. Ta se domůže svých požadavků a je ukončena. – Inspiruje však obyvatele vzdálenější provincie, a tak i zde propuká povstání, jež je tentokrát potlačeno vojensky.*

Kam se vydat? K černi béd?
Stopou pirků k pranýři?
Či jak motýl v sladký květ,
jenž se rudě zapýří?
Večeře je starý děd,
snídaně – tvář bez chmýří.
Půjdu tedy na oběd,
k prostřednímu talíři!
Objektivní výpověď
svědomí si usmíří
– třeba je to trochu šed'
mezi mnoha moždíři³²!

32 Moždíř – ve středověku jednoduché dělo.

Dekádou když zvali svět
naši malí raubíři,
finských stád se ujal kmet.
– Nuž, k novému pastýři:
biskup Maunu, docent věd
(počtů, čtení na kříži),
jal se lesku vrátit zpět
církevnímu krunýři
– s koncepcí na třicet let
a se smlouvou na čtyři.
Cílů – hrůza pohledět!
Vztyčený prst namíří
hlavně v neduh, do nějž sed:
čarodějky v soudní při!
Reforem se chopil hned
– pálili se upíři.

Šedivý vous na bradě
víc svrbělo – v zraku mém –
prohlášení na radě,
že se kousek za hradem
v povznesené náladě
lid ohání překladem
práva rybných na kádě
přiznaného Západem.

Ve sváteční paradě
bručí hlouček: „*Nekradem!*“
Nabízí se nasnadě,
že i s tímto neřádem
skončil biskup na vádě.
Při myšlence na tandem
ustoupil té estrádě.
Hlouček hlesl: „*Stará, dem!*“

Věrní téže zásadě,
osloveni nápadem,
přiznali se v zahradě
vzdálenější hradním zdem
lidé k stejné výhradě
– vůči šlechtě, kléru, všem.
Paradoxně v osadě
s dokonalým systémem
– tři sta hlav kde v armádě
živeno je mužů stem.
Zdejší fojt³³ nic nehradě
odpověděl poukazem,
že příspěvek na kádě
byl by zjištným marasmem

33 Fojt – nejen ve Finsku, ale i v dalších skandinávských zemích se fojtem nazýval správce okresu.

v panství vzrostlém na sadě.
Dav však dále mává snem.
Po kratičké poradě
svolán ráci brannou sněm
v nejsilnější obsadě:
jeden hluch a druhý něm.
Citoslovce na skladě
přiživují trudný vjem,
neboť vzteklé: „*Nech, ať de!*“³⁴
nelze zváti programem
– jak na výzvu: „*Porad’!*“ – „*Éé...*“
Přínosné pak: „*Prohrajem*“
s proklínáním chamradě
sází už jen na zájem.
Závěr patří paladě³⁵:
po potomku savoském³⁶
– jeho temné baladě –
míří kroky – za vojskem.
Jenže – i to! – na zradě
leští cejch dne ubrouskem:
„Dyť aj my sme na ladě,

34 „*Nechej ho, jen ať jde!*“ (nářečně).

35 Palada – urozený stav.

36 Savo – finská provincie sousedící tehdy s Novgorodskou říší (v roce 1478 dobytou říší Moskevskou).

*a to pěkně na ouzkém!*³⁷

Řeč nabírá na spádě:

„Pravítě – meť s pohanem,

co sa vzpírá ku vládě!

Šak nás pět kop s žopanem

a ich sto! – a ve stádě

*– eště v stavu nasraném!*³⁸

Nakonec vzdor tirádě

obstoupil voj nad ránem

krycí body Í a Ďé.

Ivan, Děda – pad a dnem

zní ukrutné: *„Za kádě!“*

Vzkaz s poštovním havranem:

*„Tak nám vlezte na zádě!“*³⁹

provázený balvanem

hlásí v panské kapradě

nový odpor – karbanem!

Selská vzpoura v základě

nevznesla než téma tém,

37 *„Vždyť i my jsme na ledě, a to pěkně na úzkém!“*
(nářečně).

38 *„Říkáte – zameťte s pohanem, který se vzpírá vládě! Jenže nás je jen pět kop včetně župana (vládce okresu, zvaného župa), a jich je sto! – a navíc ve skupině – ještě ve stavu našťvaném!“* (nářečně).

39 *„Tak nám vlezte na záda!“* (nářečně).